

Кремез А.В.,

студентка ІV курсу факультету мистецтв ВП «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв»;

Науковий керівник: Піхтар О.А., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри музичного мистецтва ВП «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв», м. Миколаїв

ДРАМАТИЗМ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ ПРО ЖІНОЧУ ДОЛЮ

Характерні специфічні особливості українських народних пісень про жіночу долю пов'язані з різноманітністю духовних ідеалів, переживань, традицій, почуттів, які відображають сумне забарвлення умов життя жінки. Найчастіше нелегка жіноча доля замальовується в піснях родинно-побутового жанру. За тематикою вони поділяються на такі групи:

- 1) пісні про дошлюбні відносини;
- 2) пісні про родинне життя (сімейні стосунки);
- 3) пісні про трагічні сімейні обставини (вдовині, сирітські).

Сучасні мистецтвознавчі дослідження А. Іваницького, Є. Єфремова, І. Клименко, М. Скаженик обумовлюють своєрідність родинно-побутових пісень, виокремлюють їх емоційне наповнення, глибокі й сильні почуття. Узагальнюючи різні музикознавчі підходи, метою нашого дослідження ми обрали з'ясування специфіки українських народних пісень про жіночу долю, виявлення лірико-трагедійного начала, драматичної поетизації стосунків закоханих.

Пісні про кохання, як найбільша група родинно-побутової лірики, відрізняється певними особливостями тематики та поетики. Пісні про кохання займають центральне місце в ліричній поезії. Вони об'єднані однією темою, але відображають найвідвертіші почуття між закоханими – їхні змістові рамки ширші, ніж просто взаємини між дівчиною та хлопцем. В цих піснях поєднані всі людські почуття – від ніжності і нестями кохання до ненависті, відносини між закоханими переплітаються із ставленням до них батьків, усіх членів їхніх сімей та інших людей. Тому в цих піснях представлена шкала всіх почуттів, першорядним з яких виступає любов, що як і в житті, буває різним: зрадливим чи вірним, нерозділеним чи взаємним, щасливим чи нещасним. Але яким би воно не було, – завжди хвилює до глибини душі, тому ці пісні є дуже драматичними, психологізованими.

Крім образів молодої пари, найчастіше створюється образ матері, яка виступає доброю порадицею (застерігає дочку від необдуманих вчинків, не

пускає до хлопця-гультая; сина застерігає від дівчат, що вміють чаклувати) або ж злою разлучницею, яка не хоче зрозуміти почуття своєї вже дорослої дитини.

Драматичним є мотив нерозділеного кохання. Іноді об'єкт такого кохання і не здогадується про почуття іншого, або ж просто не відповідає взаємністю, що завдає душевних страждань, може спричиняти хворобу (чи навіть смерть). Кульмінацією цього мотиву виявляються пісні про дівчину, що виходить заміж за нелюба не з власної долі, а примусово. Близькою до цього є тема кохання двох людей, яким не судилося вступити в шлюб через незгоди між їхніми сім'ями чи майнову нерівність (він багатий, а вона бідна).

Психологічною напругою ці пісні дуже близькі до балад. Неприйняття буденності у них показується через вияв протесту проти усталених поглядів на те, що хлопець з багатой родини не може взяти бідної дівчини, чи що дівчина має виконувати волю своїх батьків, виходячи заміж за нелюба.

Кількісно менша тематична група родинно-побутової лірики – пісні про сімейне життя. Вони дуже різноманітні за змістом, бо охоплюють різні грані буття: життєві конфлікти, родинні стосунки, побут. Ці пісні дуже відрізняються від пісень про кохання: у них немає романтичних картин, ідеалізованих почуттів. Першим планом є – відтворення реальності та дійсності, без перебільшень, прикрас та поетизації. Елементи казковості замінюються сірою буденщиною, нелегкою працею, часто – жорстокою реальністю [2].

Найпоширеніша тема – нелегка жіноча доля. Ці пісні, скоріш за все, складені жінками, що не знайшли щастя у сімейному житті. Іван Франко називав ці твори «жіночими невольничими псалмами».

Перша проблема, з якою найчастіше зустрічалась дівчина після весілля – недоброзичливе ставлення з боку свекрухи та родичів чоловіка. Іноді невістку в чужому домі мали за наймичку, яка була зобов'язана виконувати всю важку працю, забаганки свекрухи і свекра. Тому в цих творах подаються широкі картини домашньої праці, які пронизані втому, тугою за рідним домом, де в рідної мами жилося щасливо. Яскравим прикладом є пісня [1]:

Ой пряду, пряду,
А свекруха йде, як змія гуде:
Спатоньки хочу.
Ой, склоню я голівоньку –
Сонливая-дрімливая,
На білую постілоньку,
До роботи лінивая,
Може, я засну.
Невістко моя!

Деколи за дружину заступається її новоспечений чоловік, у таких піснях мотив любові органічно сполучається з мотивом взаєморозуміння, співпереживання у шлюбі. Але часто і чоловік стає на бік матері і ганьбить дружину за те, що вона не встигає виконувати домашню роботу, не догоджає йому.

Крім нелегких сімейних стосунків, родинне життя затьмарювали інші обставини, найгірша з яких – жорстоке ставлення чоловіка до жінки:

Ой там за горою, там за кам'яною
Він на ню готовить з дроту нагаєчку
Не по правді жие чоловік з жоною.
Вона йому стелить білу постелечку,
Біла постелечка порохом припала,
Дротяна нагайка біле тіло рвала.

Причиною такої поведінки з дружиною могло бути пияцтво:

Ой зацвіла рожа край вікна,
А він ніц не робить, тільки п'є, край вікна
А прийде додому – жінку б'є.
Ой мала я мужа пияка.

Пияцтво ставало причиною розорення сім'ї, що призводило до найгіршої трагедії:

Він щовечора із корчми йде,
Пропив коника вороного,
І щовечора, й щораночку –
До стайні іде по другого.
Пропив коника й нагаєчку.

Від таких обставин страждала не лише дружина, а й діти:

А я молода проти мала –
В вишневім саду під сливкою
У вишневім саду ночувала.
Із маленькою дитинкою.

Жінка, що видана за нелюба, звертається до природи за допомогою. Будучи далеко від дому, вона просить вітер віднести слова про її недолю до рідної неньки, річкою засилає матері зів'ялу квітку, щоб мати зрозуміла, що її дочка зів'яла у нещасливому шлюбі («Ой по горах, по долинах»).

Тема нещасливого сімейного життя розширюється мотивом минулої молодості, жалем за минулим:

Запрягайте, хлопці, коні, коні ворони,
Та й поїдем здоганяти літа молодії.
Ой здігнали літа мої на кленовім мості:
Поверніться, літа мої, до мене хоч в гості.

Так з'являються уособлені образи минулих років, які відповідають: «Не вернемось, не вернемось – не маєм до кого...»; молодості: «Ой де ти, моя молодість, де ти загубилась?»; долі: «Доле моя, доле, доле молодая, Чом ти не такая, як доля людська?»

Важке життя заміжньої жінки протиставляється безтурботній долі дівчини до одруження:

Чи я в лузі не калина була,
Чи я в батька не дитина була,
Чи я в лузі не червона була.

Чи я в батька не хороша була,
Взяли мене поламали,
Взяли мене повінчали
І в пучечки пов'язали –
І світ мені зав'язали –
Така доля моя,
Така доля моя,
Гірка доля моя!
Гірка доля моя!

За нелегкою домашньою роботою жінка не бачила світу білого, не мала радості:

Чи я спила, чи я з'їла.
Тільки мої всі розкоші,
Чи гарно сходила?
Що гірко робила

Тому ці пісні просочені душевним сумом, жалем, навіть у тих, де сімейне життя не затьмарене серйозними проблемами, оспівується туга жінки за рідним домом, її сумні думки, породжені розлукою з матір'ю, елегантними роздумами над тим, що минає молодість і настає старість.

Отже, драматизм українських народних пісень про жіночу долю окреслює різномаїття почуттів від нерозділеного кохання до нелегких сімейних стосунків, життєві жорстокі обставини, правдиві розповіді про роль та долю жінки, всього українського народу.

Список використаних джерел:

1. Закувала зозуленька. Антологія української народної поетичної творчості. – К., 1998. – С. 251–499.
2. Іваницький, А. І. Хрестоматія з українського музичного фольклору [Текст] : навч. посібник для ВНЗ / А. І. Іваницький ; М-во культури і туризму України ; НАН України [та ін.]. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 520 с.
3. Народна пісенна творчість в Україні : навч. посіб. для гуманіт. спец. вищ. та серед. навч. закл., вчителів муз. загальноосвіт. шк. [Текст] / уклад. А. С. Пастушенко [та ін.]. – Тернопіль : Навч. кн. - Богдан, 2012.
4. Ясіновський Ю. П. Пісенний фольклор і музичне мистецтво [Електронний ресурс]. / Ю. П. Ясіновський // Ізборник. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/istkult2/ikult218.htm>. – Назва з екрана.